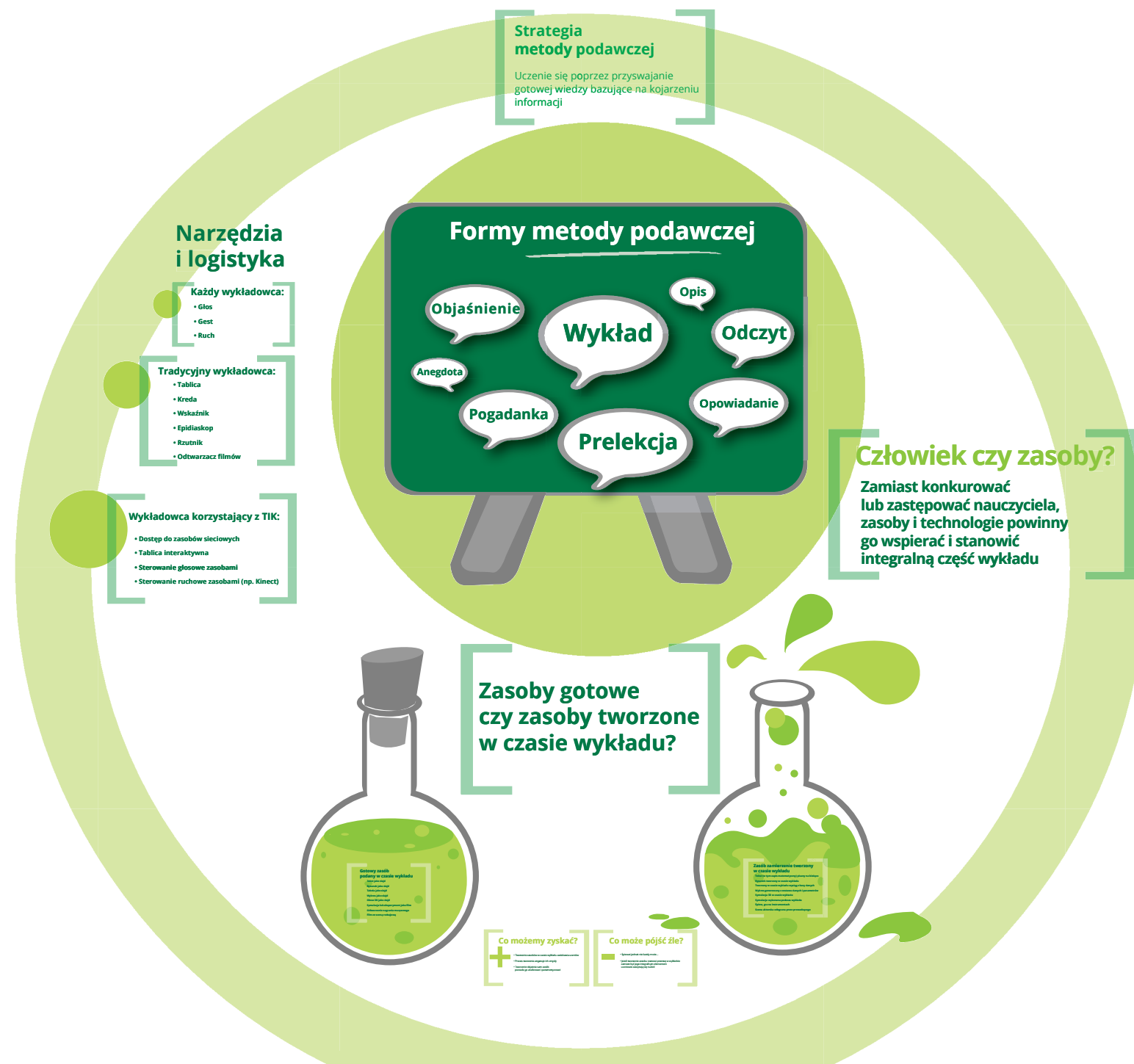

METODA PODAWCZA

METODA PODAWCZA

Metoda podawcza wcale się nie poddaje 3

Scenariusze, techniki i narzędzia 6

Przykłady technik podających 11

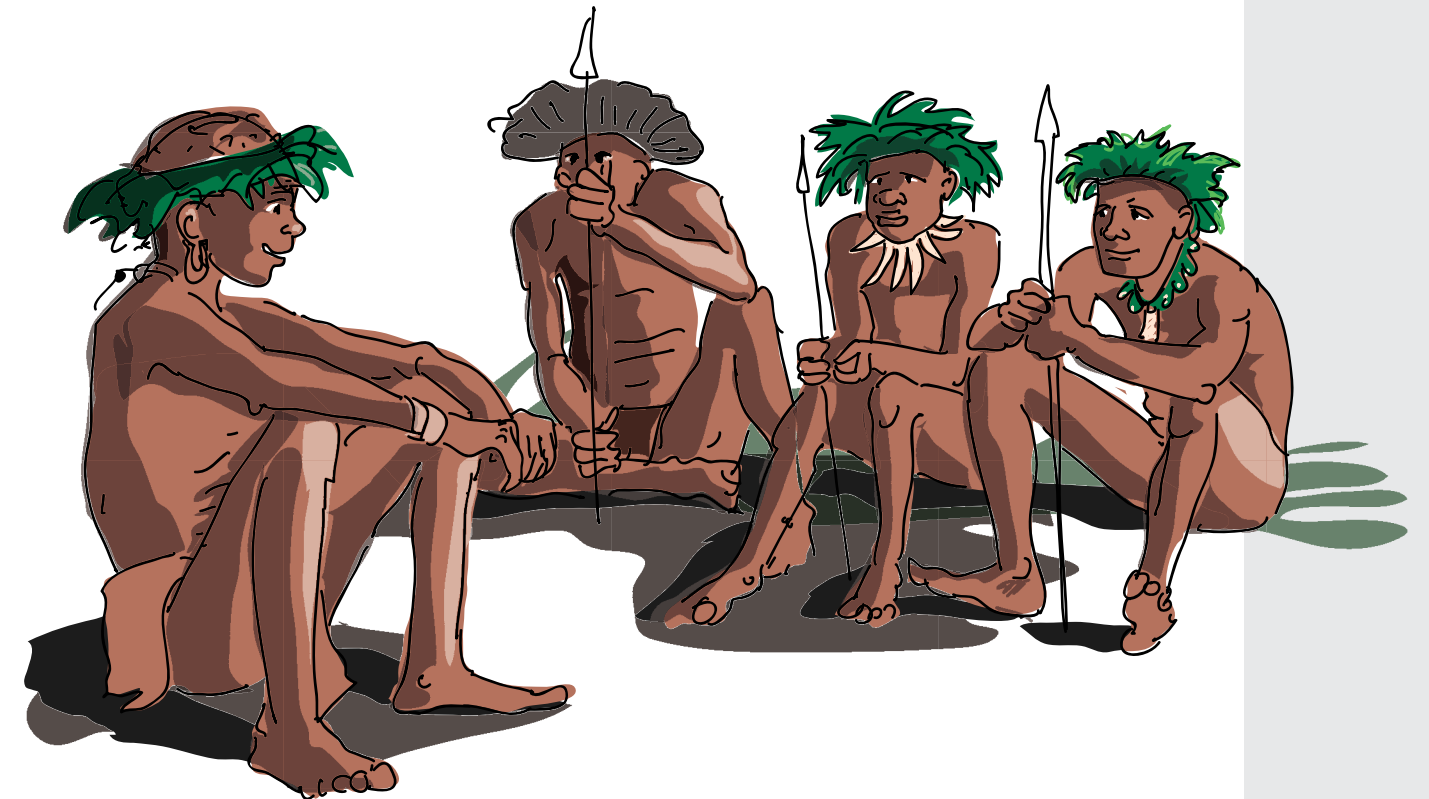

Gdzie znaleźć więcej informacji 16

Metoda podawcza wcale się nie poddaje

Jak podawano wiedzę kiedyś i jak podajemy ją dziś

Archeologia eksperymentalna dowodzi, że znacznie łatwiej jest przekazać umiejętności dotyczące tworzenia narzędzi kamiennych wspomagając bezpośrednią demonstrację instrukcjami słownymi. Być może tutaj właśnie leżą źródła ludzkiego języka. Z kolei antropologia pokazuje nam, że wygłaszana przez wyspecjalizowanego narratora opowieść szybko oderwała się od bezpośredniej demonstracji i stała się narzędziem tworzenia tożsamości grup, a przy okazji sposobem przekazywania wielopokoleniowego doświadczenia. Teoretyczne rozważania nad taką metodą przekazywania wiedzy znamy już ze Starożytnej Grecji.

Ponad dwa tysiące lat świadomego rozwoju metody zaowocowało długim katalogiem znanych technik i środków wyrazu przydatnych przy realizowaniu strategii podawczej. Przypominamy je w dalszej części poradnika.

XXI wiek dodaje do tych rozważań perspektywę **neurodydaktyki**, zajmującej się funkcjonowaniem układu nerwowego i mózgu w różnych sytuacjach edukacyjnych.

Chociaż opieramy się na nowych przesłankach i zupełnie innych możliwościach badawczych wnioski są podobne do tych najstarszych:

- **żeby skutecznie się uczyć, trzeba chcieć się uczyć,**
- **żeby chcieć się uczyć, coś musi nas zaniepokoić.**

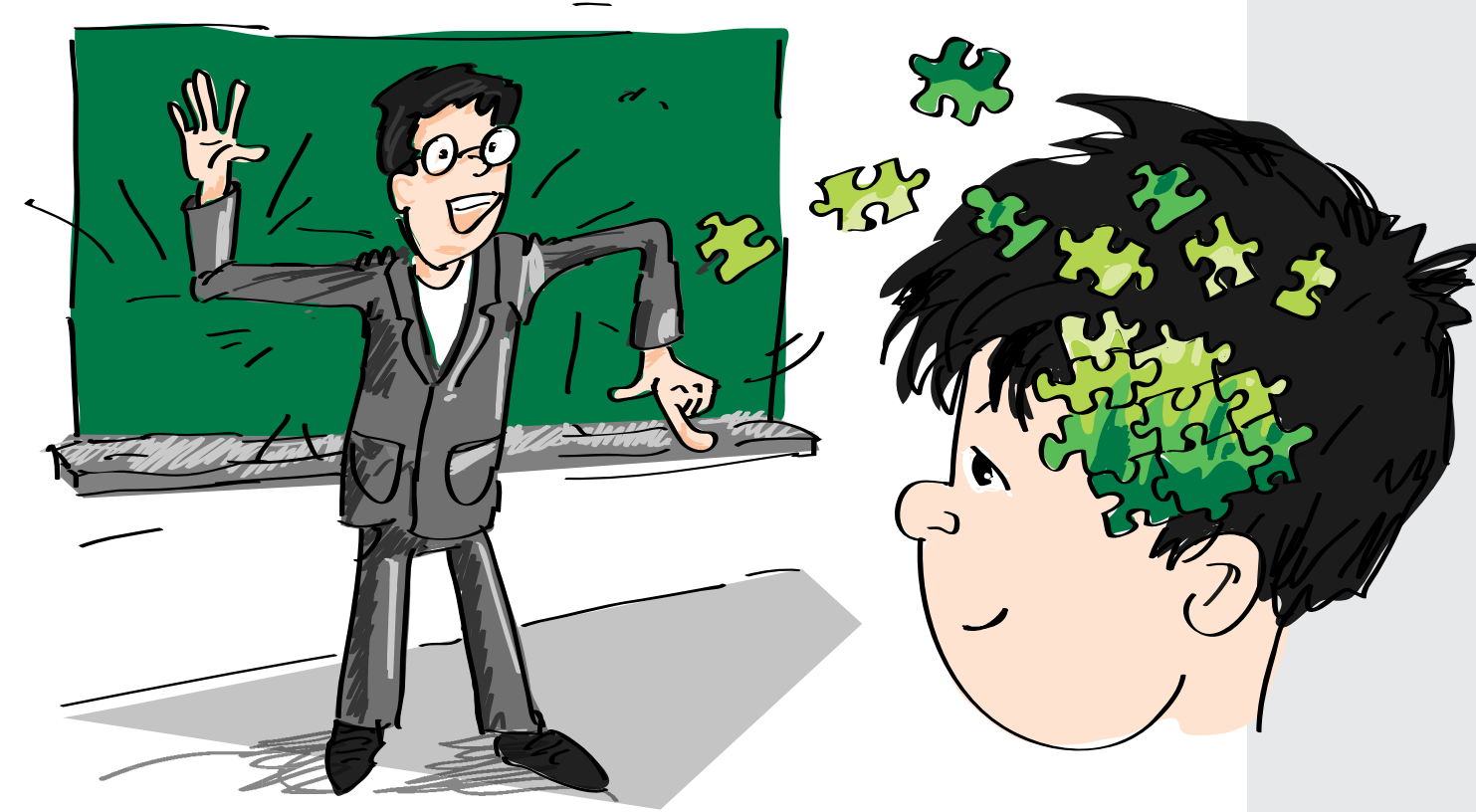

Współczesne problemy z podawaniem wiedzy

Skoro chodzi o skuteczne zaniepokojenie, to dlaczego strategia podawcza ma tak zły PR? Czy mówiąc do klasy nie potrafimy już zaniepokoić uczniów? Dlaczego najczęstszym sposobem zmiany metod dydaktycznych przez nauczyciela nie jest doskonalenie strategii podawczej, tylko jej porzucenie na rzecz strategii konkurencyjnych takich jak strategia problemowa czy strategia operacyjna z całym zasobem specyficznych metod działania?

Wydaje się, że jedną z przyczyn jest nieporozumienie teoretyczne w myśl którego atrakcyjne intelektualnie modele edukacyjne takie jak konstruktywizm czy konektywizm wykluczają metodę podawczą.

A przecież już w wypadku uczniów gimnazjów mamy do czynienia z w pełni wykształconą zdolnością abstrakcyjnego myślenia operacyjnego – samodzielna konstruowanie i ciągłe przebudowywanie obrazu świata może wynikać nie tylko z zetknięcia ze światem fizycznym, ale także z eksperymentu myślowego wywołanego w efekcie zetknięcia z informacją podawaną przez nauczyciela. Sam wykład nie musi też mieć charakteru encyklopedycznego i może odzwierciedlać typowo konektywistyczny spo-

sób poszukiwania i prezentowania informacji, koncentrować się na tym gdzie jest ta informacja, a nawet uczyć jej szukania. W tej perspektywie problemem nie jest sama metoda podawcza lecz nasze podejście do ucznia i procesu uczenia się – Czy nasz wykład podaje wyłącznie gotowe do zapamiętania formuły, czy też skłania do przemyślenia i przekonstruowania przez ucznia swojej wiedzy w oparciu o nowe informacje i buduje umiejętność poszukiwania w sieci analogicznych rozwiązań?

Druga z przyczyn jest bardziej praktyczna i wynika, jak sądzimy, z jednoczesnego zaniku starannego kształtowania tradycyjnych technik i środków podawczych i braku jasnej koncepcji wykorzystania nowych technologii. Tym ostatnim problemem się teraz zajmujemy.

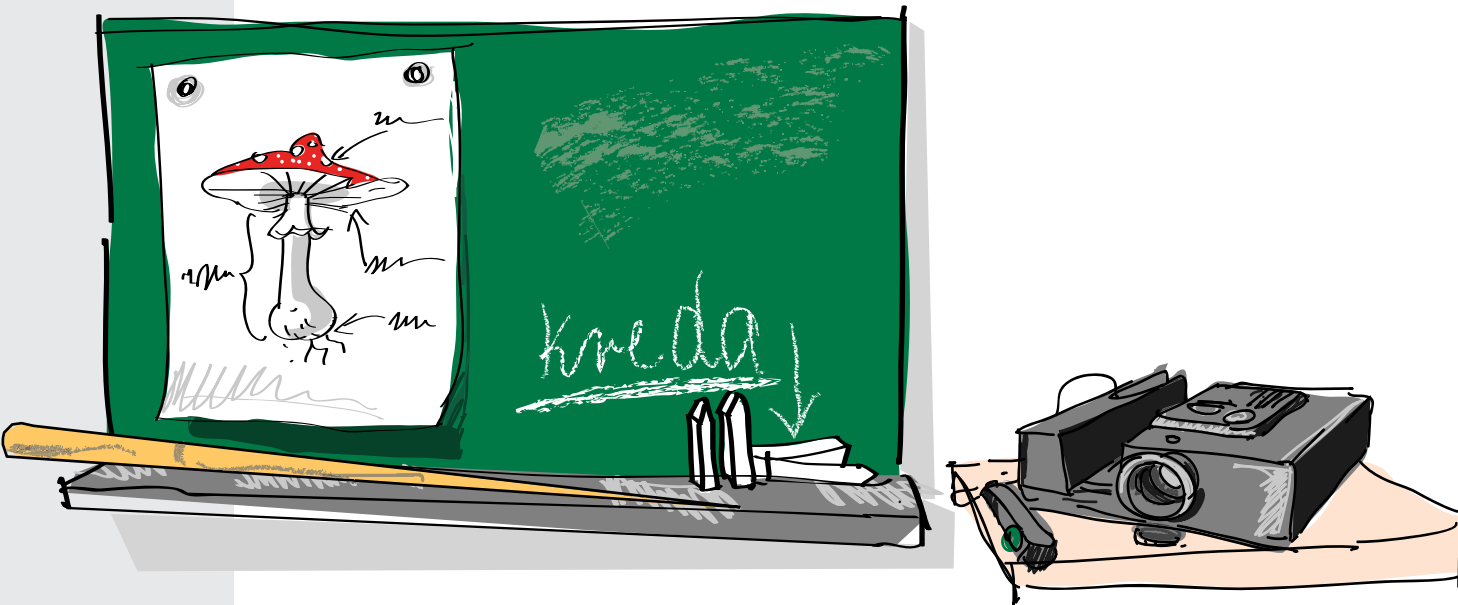

Scenariusze, techniki i narzędzia

Tradycyjne narzędzia i techniki podawcze

Już tradycyjny wykładowca miał do dyspozycji **głos, gest, ruch**, a także towarzyszący **dźwięk i obraz** (w szczególności **zapis na tablicy**). Jego narzędziami były przede wszystkim:

- Tablica,
- Kreda,
- Wskaźnik,
- Epidiaskop,
- Rzutnik,
- Gotowe plansze,
- Odtwarzacz filmów (to nie pomyłka – odtwarzacz filmów traktujemy jako środek tradycyjny).

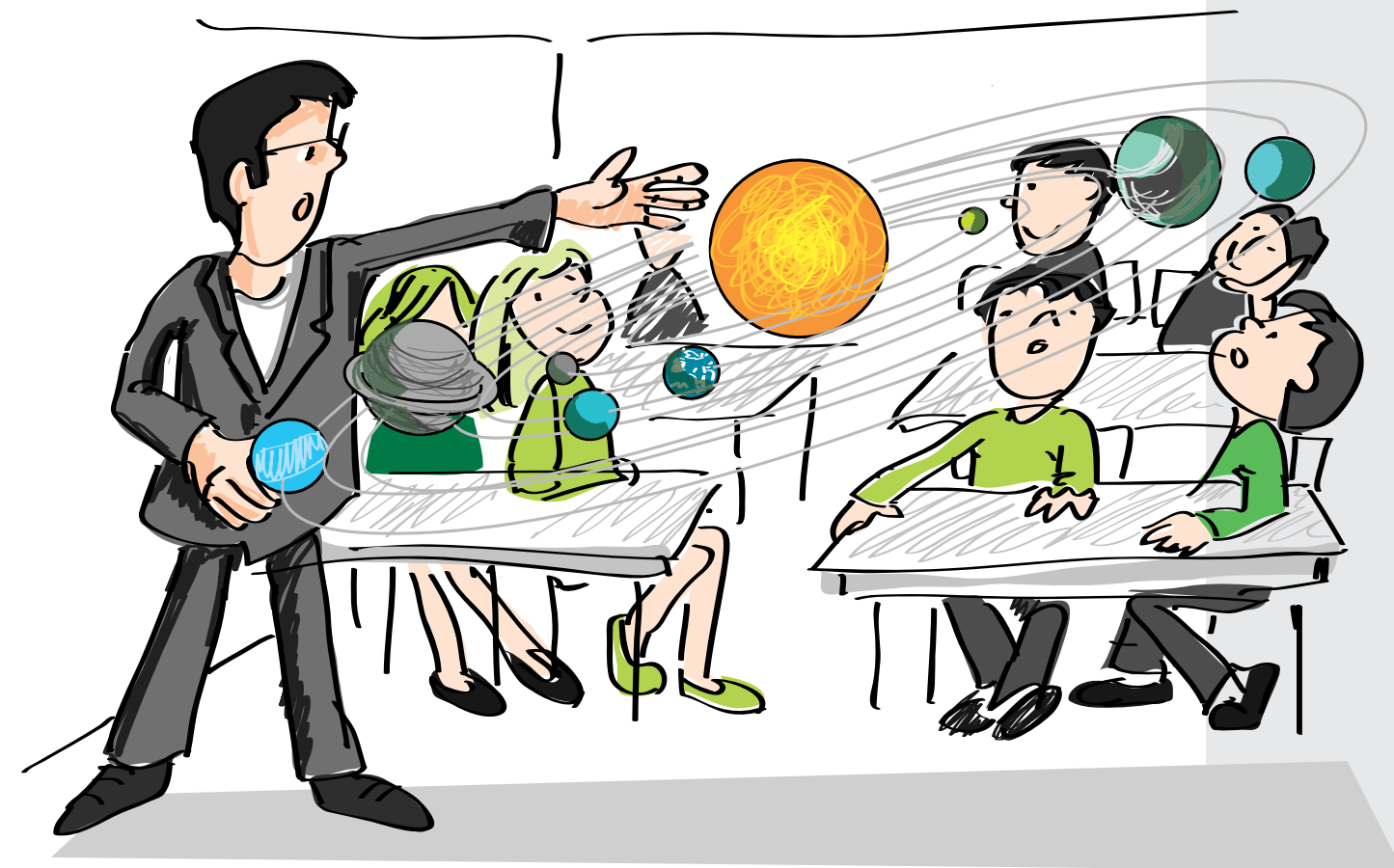
Dla jakości wykładu ważna była jego **dynamika**: zarówno ta w skali całego wykładu, ze świadomie wprowadzanymi miejscami zaciekawienia i kulminacją, jak i w małej skali polegająca np. na zmiennej modulacji głosu.

Wykładowca mógł też, pozostając w metodzie podawczej, wchodzić w różnego **rodzaju interakcje ze słuchaczami** – w najprostszym wariacie: zadawać pytania, zasięgać opinii.

Nowe narzędzia i techniki

Na chwilę zapomnijmy o różnych ograniczeniach, które napotykamy w szkole i wyobraźmy sobie czego można by użyć:

- Stały dostęp do zasobów (materiałów i narzędzi) sieciowych
- Tablica interaktywna
- Sterowanie głosowe zasobami
- Sterowanie ruchowe zasobami (np. Kinect)
- Narzędzia do wizualizacji procesów i wiedzy
- Narzędzia do ankietowania uczniów i głosowania w czasie rzeczywistym

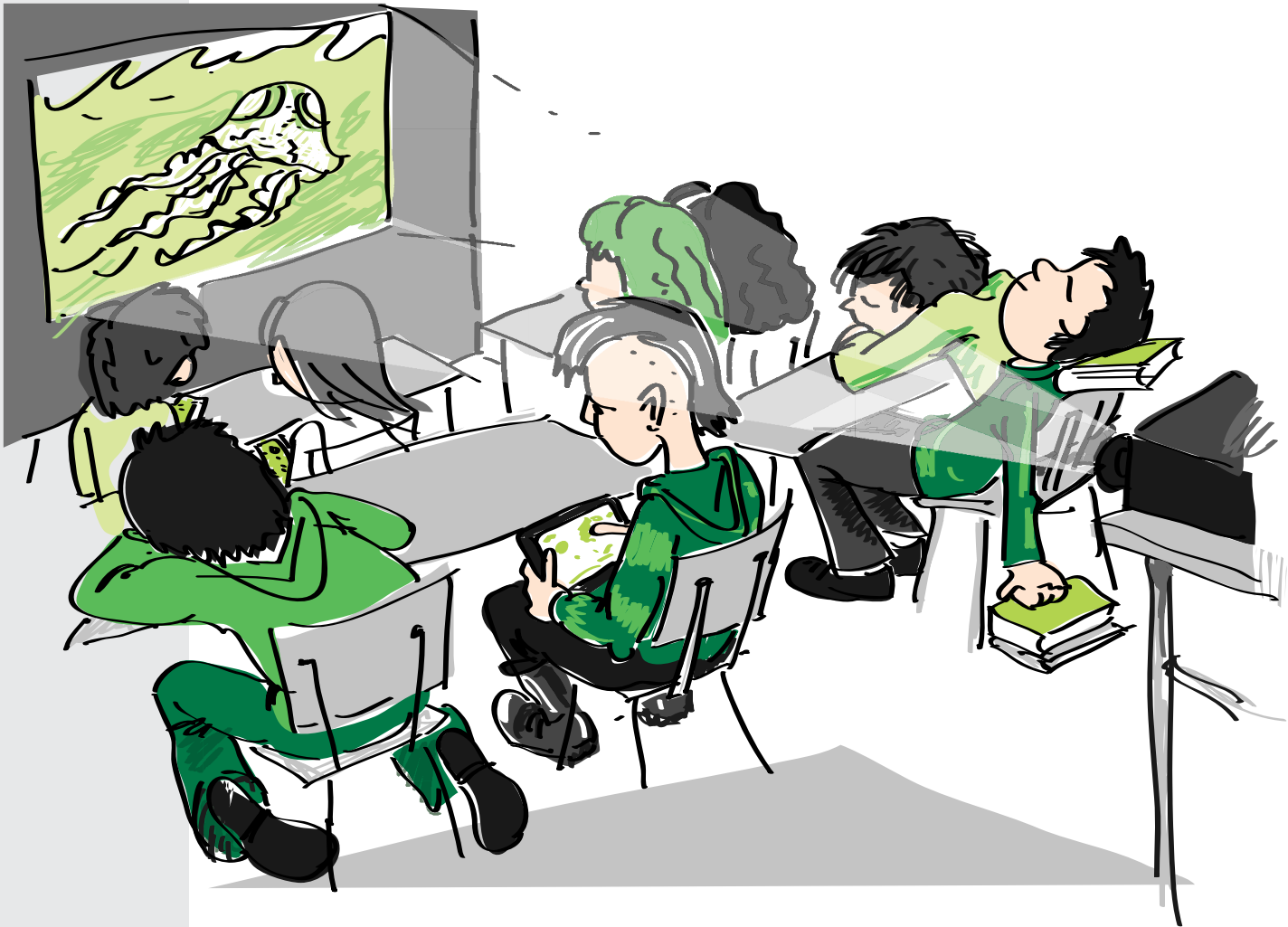
Zauważmy, że zestawienie nie jest skoncentrowane na różnorodności materiałów dostępnych w sieci (np. ilustracji, filmów), ale na narzędziach służących **do interakcji z tymi zasobami, interakcji z uczniami i wspólnego wizualizowania**.

Bo też same materiały dostępne w sieci nie stanowią jeszcze wyraźnego elementu przewagi technologicznej, a mogą nawet skierować się przeciw nam:

- Po cóż uczeń ma oglądać w klasie najlepszy nawet film edukacyjny, jeżeli może go też obejrzeć w wybranym przez siebie czasie i miejscu na Youtube?

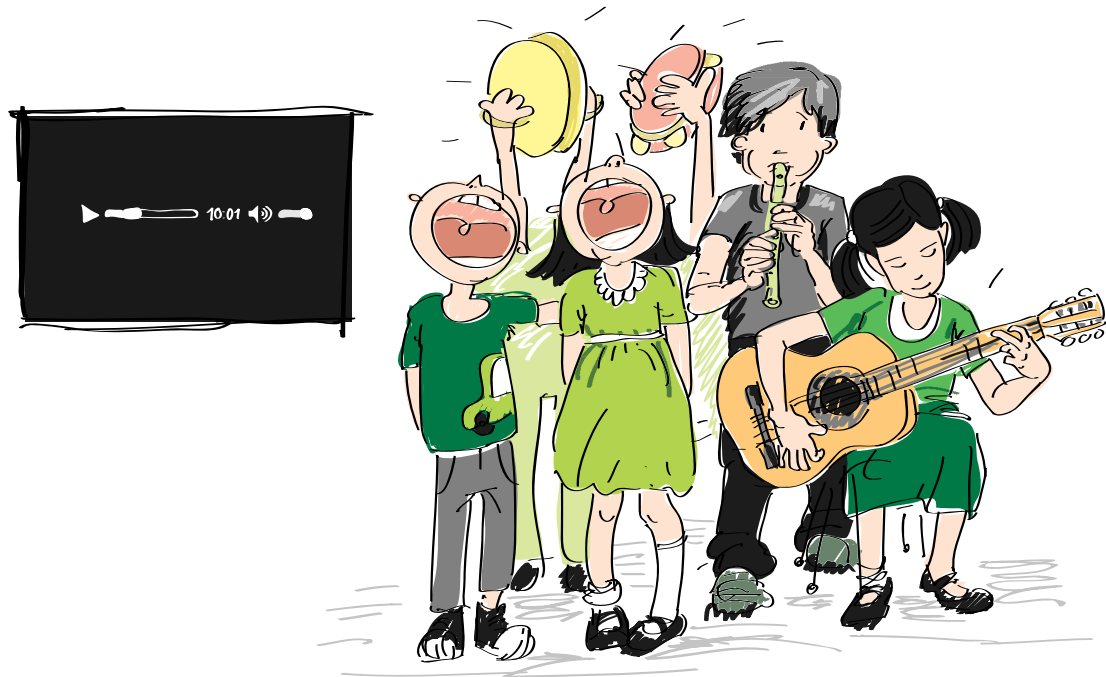

- Po cóż mu nauczyciel, który tylko wciska przycisk start i koledzy, którzy tak jak on biernie ten film oglądają?

Materiały te nabierają znaczenia edukacyjnego dopiero gdy my sami, jako nauczyciele, wchodzimy w wyraźną interakcję z nimi, albo wciągamy do tej interakcji uczniów.

Gotowe czy tworzone w czasie wykładu?

Współczesna technologia informacyjna pozwala nie tylko szybko i sprawnie znaleźć lub przygotować materiał do wykładu, ale także tworzyć lub konfigurować. Przyjrzyjmy się porównaniu podejścia statycznego i dynamicznego na kilku przykładach:

GOTOWY ZASÓB PODANY W CZASIE WYKŁADU	ZASÓB ZAMIERZENIE TWORZONY W CZASIE WYKŁADU
Tekst jako slajd	Tekst (w tym zapis matematyczny) pisany na bieżąco
Rysunek jako slajd	Rysunek tworzony w czasie wykładu
Tabela jako slajd	Tworzony w czasie wykładu wyciąg z bazy danych
Wykres jako slajd	Wykres generowany z zestawu danych i parametrów
Obraz 3D jako slajd	Symulacja 3D w czasie wykładu
Mapa z oznaczeniami jako slajd	Mapa konfigurowana podczas wykładu
Symulacja lub eksperyment jako film	Symulacja wykonana podczas wykładu
Odtworzenie nagrania muzycznego	Śpiew, gra na instrumentach
Film ze sceną rodzajową	Scena aktorska odegrana przez prowadzącego

Co możemy w ten sposób zyskać?

- Tworzenie zasobów w czasie wykładu zaciekawia uczniów
- Proces tworzenia angażuje ich zmysły
- Tworzenie objaśnia sam zasób, pozwala go analizować, parametryzować i reagować na pytania uczniów

Co może pójść nie tak?

- Jeżeli tworzenie zasobu stanowi przerwę w wykładzie zamiast być jego integralnym elementem uczniowie zaczynają się nudzić

Dobre przykłady

Nie musisz wszystkiego wymyślać od podstaw, zacznij od dobrych przykładów lekcji opracowanych i wypróbowanych w ramach Laboratorium Dydaktyki Cyfrowej:

Warszawa: Prus – realistyczny obserwator

– scenariusz lekcji języka polskiego dla etapu ponadgimnazjalnego

A House For Sale – opisywanie domu na sprzedaż

– scenariusz lekcji języka angielskiego dla etapu ponadgimnazjalnego

Waga i monety – rozwiązywanie równań pierwszego stopnia

– scenariusz lekcji z matematyki dla etapu gimnazjalnego

Zewnętrzne procesy rzeźbotwórcze

– scenariusz lekcji geografii dla etapu ponadgimnazjalnego

Linki do innych propozycji zamieściliśmy też na końcu poradnika.

Przykłady technik podających

Wykład

Wykład – metoda powszechnie znana, chociaż mało „aktywizująca” uczniów – może być dzisiaj atrakcyjna, jeśli formalnie wykorzysta zasoby wielowiekowego doświadczenia oraz technologie. Ponieważ służy zazwyczaj przekazywaniu określonych treści dających się opisać „językiem” wykładowcy, stosujemy go najczęściej do:

- wprowadzenia nowego materiału (często w kontekście innych części lekcji czy partii)
- wykorzystania jako element podsumowujący pogadankę lub
- odwrotnie – inicjując w ten sposób dyskusję.

Zarówno nauczyciel jak uczeń może także traktować wykład jako

- podsumowanie materiałów opracowanych wcześniej, którym taką formułą łatwiej nadać spójność i przejrzystość.

Formuła wykładu wymaga przygotowania przed etapem wygłoszenia. Nie wszystko zależy od prowadzącego, niemniej jeśli chce być skuteczny, powinien:

- być znawcą tematu, a w zakresie możliwego uwiarygodnienia – powinien rozpoznać potrzeby słuchaczy z nim związane lub je wygenerować, podkreślając znaczenie przekazywanych informacji i ich przydatność
- znać i w trakcie wykładu wyraźnie dzielić treści wg zaplanowanej struktury
- być świadomym możliwości recepcji treści przez słuchaczy, oceniając ich wstępne przygotowanie
- przygotować elementy wizualizujące, umożliwiając na zasadzie asocjacji – zwiększenie skuteczne zapamiętania omawianych treści.

Prowadzenie wykładu

Aby swobodnie poprowadzić oratorską formę angażującą cały czas prowadzącego nauczyciela (prelegenta), należy:

- swobodnie posługiwać się językiem i stylem właściwym dla sytuacji, robiąc wyjątki (w zaplanowanych przez siebie granicach) ze względu na zwiększenie dynamiki i akcentowanie fragmentów
- nieustannie strukturalizować całość, zauważając jej mniejsze części. Ze względu na linearny ciąg prelekcji – to na wykładowcy leży obowiązek okresowego powtarzania

uogólnionych lub najważniejszych fragmentów wykładu (najlepiej co 12–15 minut), odpowiadających w tekście podziałowi na rozdziały i akapity

- dynamizować wypowiedź, zarówno głosem (modulacje, pytania retoryczne, językowe wzmocnienia) jak i ciałem – drobna gestykulacja, przemieszczanie się po scenie itp. Aktualne środki audio pozwalają podłączyć mikrofon w okolice ust i przemieszczać się bez skrępowania przed audytorium
- stosować środki poglądowe, które powinny być „wpasowane” w procesy prelekcji. Nie powinno się ich wyszukiwać w trakcie i zmieniać ich jakości
- o ile to możliwe – utrzymywać kontakt wzrokowy (i głosowy oczywiście) ze słuchaczami.

Techniki porządkowania treści

Wykładowca może prowadzić porządkowanie treści za pomocą kilku technik. Najbardziej popularny, liniowy przebieg wykładu, wymaga zauważenia i omówienia zależności treści zarówno go poprzedzających, jak i z niego wynikających.

Inną techniką jest krążenie dookoła tematu, co tworzy proces omawiania koncentrycznych, luźno połączonych z sobą elementów treści, nieustannie powracając do podstawowego zagadnienia tematu. Trzecią techniką jest spiralny przepływ treści, charakteryzujący z pewnym rozwinięciem każdej części, odnosząc się jednocześnie do głównego zagadnienia wykładu. Ciągłe odwoływanie się do zagadnienia podstawowego w nieco innym ujęciu pozwala lepiej zrozumieć poszczególne elementy układanki.

Odczyt, prelekcja

Tematyka

Tematyka prelekcji czy odczytu to najczęściej popularnonaukowy (rzadziej naukowy) wykład, którego zadaniem jest upowszechnienie jakiegoś zagadnienia. Z racji popularyzatorskiej treści – musi dotyczyć zagadnień które nie wymagają „głębo-

kiego” wyrobienia po stronie odbiorcy (chyba że jest wygłaszany w warunkach i środowisku merytorycznie będącym właściwym odbiorcą treści). Wtedy jednak dryfuje w kierunku referatu, który w metodologii powinien mieć jednak odmienną funkcję. W szkole byłyby to np.

podsumowania projektów lub rodzaj referatu o wspomnianej, popularyzatorskiej funkcji. Odczyt skierowany jest do możliwie najszerzego grona zebranej publiczności.

Okazjonalność

Prelekcja ma charakter okazjonalny: nie zdarza się często, a temat odnosi się do konkretnej sytuacji (np. prelekcja o reżyserach zasłużonych dla polskiego kina na prezentacji nowego filmu w szkolnym kole filmowym). Takie formy jak: odczyt, pogadanka czy wykład – czasami uznaje się za jej synonimy.

Cechy i kreowane postawy

Od strony merytorycznej – wyraźnymi cechami prelekcji winny być:

- dobrze opracowany materiał
- sprecyzowanie celów prelekcji
- odpowiedni dobór treści i formy do sytuacji.

W zakresie umiejętności wygłaszającego – szczególnie warto pamiętać, iż prelekcja jest w jakimś konkretnym celu, a przede wszystkim – do kogoś. Dlatego tak ważne są umiejętności prelegenta, który musi podczas wykładu zwrócić szczególną uwagę na:

- uproszczenia specjalistycznego słownictwa (co oczywiście zależy od tego, dla kogo wykład jest przeznaczony)
- wyjaśnienie zwykle zawiłych kwestii
- właściwe skomentowanie niezrozumiałych zagadnień.

Od strony oratorskiej – ta forma ma na celu przyciągnięcie uwagi, domaga się więc mówienia z właściwą dykcją, tempem i postawą „fizycznie” skierowaną do adresata prelekcji. W celu wywołania akceptacji głoszonych poglądów – oracja wymaga optymistycznego nastawienia mówcy i otwartości. Powinien też być przygotowanym na pytania, które mogą paść, co jest wyrazem nie tylko „znawstwa” w zakresie tematu, ale pozwala zachować kontakt wytworzony podczas samej prelekcji, i często jest jej podstawowym pozostawionym „wrażeniem”.

Objaśnienie

Objaśniamy zazwyczaj drobne fragmenty większej całości. Przykładem objaśnienia może być np. realne znaczenie jakiegoś wyrazu², wyjaśniamy jego treść znaczeniową – bez odwoływania się do jego budowy słowotwórczej. Objaśniamy tak zjawiska i pojęcia zarówno wyrazów obcych, niezrozumiałych dla mówiących, jak i wyrazy i pojęcia powszechnie znane. Za pomocą kryterium realnoznaczeniowego, np. wyraz aksamit wyjaśniamy jako: „tkaninę z jedwabiu lub wełny, pokrytą miękkim, krótkim włosem”. Dopiero w objaśnieniu etymologicznym znajdziemy wyjaśnienie, że aksamit jest wyrazem greckim składającym się z części hekso + miton = nić, i że jest to „sześćcionitkowiec” (wyraz już dziś historyczny). Wyrazem polskim, swojskim, o temacie słowotwórczym niepodzielnym jest np. czasownik bać się, którego nie można objaśnić inaczej niż za pomocą definicji realnoznaczeniowej: znaczy on tyle, co: doznawać uczucia strachu, odczuwać strach.³

² Hasło opracowano na podstawie „Słownika Encyklopedycznego – Język polski” Wydawnictwa Europa. Autorzy: Elżbieta Olinkiewicz, Katarzyna Radzyńska, Halina Styś. ISBN 83-87977-20-9. Rok wydania 1999.

³ wg Słownika języka polskiego W. Doroszewskiego

Odczyt to publiczny wykład, zwykle o charakterze popularnonaukowym. Literatura przedmiotu traktuje go najczęściej jako jedną z form wykładu.

Kontekst

Objaśnienie bierze pod uwagę skategoryzowany aspekt pojęcia (realne znaczenie, etymologiczne znaczenie itp.) Objawiamy zatem „coś”, czyniąc wcześniej określone założenia (wiemy co to jest np. etymologia). W ramach pomocy – w wyjaśnianiu mogą nam służyć infografiki, które czasami (podobnie jak wieloznaczeniowości takich pojęć jak symbol) pozwalają nazywać to, co na pierwszy rzut oka jest ukryte i nie dające się opisać słowem.

Opowiadanie

Aspekt językowy

Opowiadanie „dydaktyczne” powinno:

- mieć wątek przewodni odpowiadający stawianym przez nauczyciela (czy „opowiadacza”) celom
- wprowadzać w świat zjawisk i działań
- posiadać emocjonalne kojarzenie treści, sprzyjające ożywieniu języka i samych treści.

Cechy i kreowane postawy

Od strony oratorskiej opowiadanie powinno być dynamiczne, obrazowe, wyzwajające potrzebę skupienia się nad zagadnieniem. Jego pretekstem może być każde zdarzenie – od ściśle naukowych po historię „podwórkową”. Jak wszystkie „oratorskie” formy słowne – wymaga sprawnego posługiwania się konwencją literacką, językową i kulturową (w szczególności akcentując mówienie i słuchanie jako kategorie komunikacji za pomocą konwencji a nie tylko dosłownym znaczeniem).

Opowiadanie w dydaktyce to taka konstrukcja fabularna łącząca wybrane zdarzenia i fakty w jedną całość. Przydaje się w celu zwiększenia spójności przekazu treści lub ich egzemplifikacji.

Anegdota

Cechy i kreowane postawy

Anegdota zazwyczaj jest obudowana gestykulacją, mimiką, grą głosem – osobistą reakcją prelegenta. W tym tkwi jej urok – ale i niebezpieczeństwo, łatwo bowiem popaść w odbieganie od tematu. Metoda wymaga dużej świadomości językowej: stylu, form i struktur gramatycznych, na które opowiadający się powołuje lub które wykorzystuje mówca. Ta łatwość porozumiewania się w kontekście zależności społecznych i kulturowych powinna iść w parze ze świadomym posługiwaniem się intonacją i modulacją w interakcji słownej i rejestrach języka.

Anegdota to zbudowana na bazie opowiadania – krótka i zwięzła informacja, przedstawiona w sposób charakterystyczny, wywołując formą reakcje życzliwego lub zabawnego podejścia do zagadnienia lub mówcy. Anegdotyczność pojawia się dzięki nietypowości, a nawet niemożności rzeczywistego zaistnienia, czasami nawet pewnej przewrotności.

Aspekt językowy

Anegdota często bazuje na rozumieniu gry pomiędzy językami: narodowymi czy poszczególnych grup społecznych. Jej wykorzystanie wymaga pewnej wrażliwości na walory estetyczne i niuanse znaczeniowe języka. Jest jednak świetnym narzędziem podkreślającym różnorodność nie tylko kulturową, ale i ciekawość posługiwania się nietypowymi formami wypowiedzi.

W relacjach z uczniem obie strony mogą się wykazać pomysłowością w poszukiwaniu zabawnych i uczących sytuacji, spójnych z celem zajęć: wykorzystania pewnego kolorytu i plastyczności istniejącej w języku. Połączenie tego z mimiką i gestykulacją właściwą dla prezentowanych treści – daje często bardzo przydatne, edukacyjne asocjacje.

Pogadanka

Aspekt językowy

Pogadanka jest formą wykładu, ale jako jedna z nielicznych form podawczych – zakłada rodzaj słownej komunikacji pomiędzy wykładowcą a słuchaczem. Więcej w niej jednak techniki pytań retorycznych – niż rzeczywistej komunikacji. Co może się przydać z multimedialnych zasobów: proste i łatwe w odbiorze egzemplifikacje tez: zdjęcie z rzutnika, ulotka, myśl zacytowana i umieszczona w widocznym miejscu przez czas jej prowadzenia.

Pogadanka – wyraźnie krótka forma wypowiedzi, pozwalająca jednowątkowo przekazać uczestnikowi wykładu zdanie mówiącego na określony temat. Nacechowana „ideologicznie” – jest formą wyrażenia zdania w postaci zwięzłych i manifestacyjnych pojęć.

Gdzie znaleźć więcej informacji

1. Kruszewski K. (2002), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Warszawa 2002
2. Kupisiewicz C. (1996), *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa
3. Nalaskowski S. (1998), *Metody nauczania*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń
4. Cohen L., Manion L., Morrison K. (1999), *Wprowadzenie do nauczania*, Wydawnictwo Zys i S-ka, Poznań
5. Cooper P. J. (1999), *Sprawne porozumiewanie się*, Wydawnictwa CODN, Warszawa
6. Bernacka D. (2001), *Od słowa do działania*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa
7. Kociejda E. (2004), *Demokracja to rozmowa, czyli uczymy się dyskutować i debatować*, dostępny w internecie: http://www.ceo.org.pl/portal/b_oferta_wydawnicza_publicacje_internetowe_doc?docId=35164
(dostęp: listopad 2013 r.)